

Obsah

Předmluva	9	1.6.2.2	Omezení paprskových svazků při osvětlených předmětech	28
Úvod	10	1.6.3	Vznik obrazu v mikroskopu	30
1. Přehled základů optiky	13	1.6.3.1	Světlo jako vlnění	30
1.1 Čočky	13	1.6.3.2	Ohyb světla	33
1.1.1 Čočky spojné	13	1.6.3.3	Zobrazování svítících předmětů, rozlišování nejmenších podrobností	35
1.1.2 Čočky rozptylné	14	1.6.3.4	Zobrazování osvětlených předmětů, rozlišování nejmenších podrobností při centrálním a při šikmém osvětlení a v tmavém poli	36
1.2 Zobrazování čočkami	15	1.6.3.5	Potřebné zvětšení	41
1.2.1 Vytvoření obrazu spojnou čočkou	15	1.7	<i>Vytvoření obrazu v mikrofotografických přístrojích</i>	41
1.2.2 Vytvoření obrazu rozptylnou čočkou	16	1.7.1	Rozdělení mikrofotografických postupů	41
1.3 Měřitko zobrazení a hlavní vzorce pro zobrazování	17	1.7.2	Makrofotografická komora	42
1.4 Měřitko zobrazení a zvětšení	18	1.7.3	Mikroskop a fotografický přístroj	43
1.5 Omezení paprskových svazků a vady zobrazení	19	1.7.4	Vhodné měřítko zobrazení	46
1.5.1 Pozorování lupou	19	1.7.5	Hloubka pole	46
1.5.2 Omezení paprskových svazků	20	2. Osvětlení mikroskopovaného předmětu		48
1.5.3 Vady optického zobrazování	21	2.1	<i>Druhy osvětlení</i>	48
1.5.3.1 Monochromatické vady na optické ose (otvorová vada)	21	2.2	<i>Způsoby osvětlování</i>	49
1.5.3.2 Monochromatické vady mimo optickou osu (asymetrické aberace)	22	2.2.1	Osvětlování difúzně zářícími plochami	49
Astigmatismus šikmých svazků	22	2.2.2	Zobrazení zdroje světla v objektivu	50
Zklenutí pole	23	2.2.3	Osvětlování podle Köhlera	50
Zkreslení (distorze)	23	2.2.4	Zobrazení světelného zdroje na předmětu	52
1.5.3.3 Vady barevné (chromatické aberace)	25	3. Části mikrofotografického přístroje		53
Barevná vada polohy	25	3.1	<i>Světelné zdroje</i>	53
Barevná vada velikosti	25			
1.6 Mikroskop	25			
1.6.1 Zobrazování mikroskopem	25			
1.6.2 Omezení paprskových svazků	27			
1.6.2.1 Omezení paprskových svazků při svítících předmětech	27			

3.1.1	Požadavky na zdroj světla	53	3.6	Optické filtry	82
3.1.1.1	Kvantita záření	53	3.6.1	Funkce optických filtrů	82
3.1.1.2	Kvalita záření	54	3.6.1.1	Kontrastní filtry	83
3.1.1.3	Časová stálost světelného záření	54	3.6.1.2	Kompenzační filtry	84
3.1.1.4	Velikost a tvar světelného zdroje	55	3.6.1.3	Úzkopásmové filtry	84
3.1.1.5	Spotřeba energie a vedlejší jevy	55	3.6.1.4	Korekční filtry	85
3.1.2	Žárovky	56	3.6.2	Druhy optických filtrů	85
3.1.2.1	Obyčejné žárovky	56	3.6.2.1	Absorpční filtry	85
3.1.2.2	Nizkovoltové žárovky	56		Skleněné filtry	86
3.1.3	Obloukové lampy	58		Optické filtry z plastů	86
3.1.3.1	Uhlíkové obloukové lampy	58		Kapalinové filtry	86
3.1.3.2	Zirkoniové obloukové lampy	59	3.6.2.2	Interferenční filtry	87
3.1.4	Elektrické výbojky	61		Planoparalelní filtry	88
3.1.4.1	Xenonové vysokotlaké výbojky	61		Plynulé optické filtry	89
3.1.4.2	Xenonové zábleskové výbojky	62	3.6.2.3	Disperzní filtry	89
3.1.4.3	Rtuťové vysokotlaké výbojky	63	3.6.2.4	Plynové filtry	90
3.1.4.4	Rtuťové halogenidové žárovky	64	4.	Stavba mikrofotografických	
3.1.4.5	Zářivky	64		přístrojů a zařízení	91
3.2	Optické osvětlovací soustavy	64	4.1	Mikrofotografická zařízení s běžnými mikroskopy	91
3.2.1	Kolektory	64	4.1.1	Fotografické přístroje s vestavěným objektivem	91
3.2.2	Kondenzory	65	4.1.2	Fotografické přístroje se spojovacím tubusem	91
3.2.2.1	Kondenzory se světlým polem	65	4.1.3	Maloformátové fotografické přístroje se speciálními stativy	94
3.2.2.2	Kondenzory s tmavým polem	67	4.1.4	Nasazovací fotografické přístroje	95
3.2.3	Odkláněcí soustavy	68	4.1.5	Mikrofotografické přístroje	97
3.3	Mikroskop	68	4.2	Komorové mikroskopy	101
3.3.1	Stativ, mikroskopovací stůl, osvětlovací zařízení	68	5.	Mikrofotografická laboratoř	105
3.3.2	Objektivy	70	6.	Práce s mikrofotografickými pomůckami	108
3.3.2.1	Objektivy pro makrofotografii	70	6.1	Všeobecné poznámky	108
3.3.2.2	Objektivy pro snímky s mikroskopem	71	6.1.1	Požadavky kladené na předmět	108
	Achromáty	72	6.1.2	Volba měřítka zobrazení	108
	Apochromáty	72	6.1.2.1	Všeobecné poznámky	108
	Planachromatické objektivy (planobjektivy)	72	6.1.2.2	Výpočet měřítka zobrazení	109
	Zrcadlové objektivy	73	6.1.2.3	Stanovení měřítka zobrazení	110
	Monochromatické objektivy (monochromáty)	73	6.1.3	Volba optického vybavení	112
	Speciální objektivy pro fotografii v ultrafialové oblasti	74	6.1.3.1	Barevná (chromatická) korekce objektivů	112
3.3.3	Projekční soustavy	75	6.1.3.2	Kombinace objektivu a okuláru	112
3.3.3.1	Okuláry	75	6.1.4	Volba fotografického citlivého materiálu	113
3.3.3.2	Projektivy	77	6.1.4.1	Fotografický černobílý citlivý materiál	113
3.3.3.3	Homály	78	6.1.4.2	Fotografický barevný citlivý materiál	116
3.4	Fotografický přístroj (komora)	78			
3.5	Zařízení pro odměřování doby expozice	80			
3.5.1	Štěrbinové závěrky	80			
3.5.2	Centrální závěrky	80			
3.5.3	Časový spínač	81			

6.1.5	Stanovení doby expozice	118	6.5.1.2	Zjednodušené uspořádání	148
6.1.5.1	Zkušební snímek	118	6.5.2	Tmavé pole	148
6.1.5.2	Výpočet doby expozice po zkušebním snímku	122	6.5.2.1	Ostré ohraničené osvětlení	148
6.1.5.3	Expozimetry	123	6.5.2.2	Zjednodušené uspořádání	149
	Optické expoziometry	123	6.5.2.3	Azimutální osvětlení	150
	Fotoelektrické kapesní expoziometry	123	6.6	<i>Makroskopické snímky v dopadajícím světle . . . . .</i>	151
	Fotoelektrické expoziometry pro nasazovací fotografické komory	124	6.6.1	Světlé pole	151
	Zařízení pro měření doby expozice pro fotografické komory velikých formátů	127	6.6.2	Tmavé pole prosté azimutu	152
	Čidla	129	6.6.3	Azimutální tmavé pole	152
6.1.5.4	Expoziční automaty	130	6.7	<i>Snímky v dopadajícím světle s malým měřítkem zobrazení . . . . .</i>	155
6.1.5.5	Regulační osvětlení	133	6.7.1	Světlé pole	155
6.1.6	Konečné zaostření	134	6.7.2	Tmavé pole prosté azimutu	156
6.1.6.1	Fotografické přístroje s vestavným objektivem	134	6.7.3	Azimutální tmavé pole	156
6.1.6.2	Zaostřování na matnici	134	6.8	<i>Kombinované osvětlení dopadajícím a procházejícím světlem . . . . .</i>	157
6.1.6.3	Zaostřování na čirou skleněnou desku	135	6.9	<i>Zvláštní postupy . . . . .</i>	158
6.2	<i>Mikrofotografie v procházejícím světle . . . . .</i>	136	6.9.1	Makrofotografie při telecentrickém chodu paprsků	158
6.2.1	Světlé pole	136	6.9.1.1	Princip	158
6.2.1.1	Osvětlení podle Köhlerova principu	136	6.9.1.2	Světelné zdroje	160
6.2.1.2	Jednoduché osvětlení	137	6.9.1.3	Optické filtry	160
6.2.2	Tmavé pole	138	6.9.1.4	Optické vybavení	160
6.2.2.1	Osvětlení suchým kondenzorem	138	6.9.1.5	Mikrofotografické vybavení	161
6.2.2.2	Osvětlení imerzním kondenzorem	139	6.9.2	Metody zjišťování šíř v mikrofotografii	161
6.3	<i>Makrofotografické snímky v procházejícím světle . . . . .</i>	141	6.9.2.1	Princip	161
6.3.1	Světlé pole	141	6.9.2.2	Světelné zdroje	163
6.3.1.1	Osvětlení podle Köhlerova principu	141	6.9.2.3	Optické filtry	163
6.3.1.2	Zjednodušené uspořádání	142	6.9.2.4	Optické vybavení	164
6.3.2	Tmavé pole	142	6.9.2.5	Mikrofotografické vybavení	164
6.4	<i>Snímky v procházejícím světle při malém měřítku zobrazení . . . . .</i>	143	6.9.2.6	Fotografický citlivý materiál	166
6.4.1	Světlé pole	143	6.9.3	Mikrofotografie ve fázovém kontrastu	166
6.4.2	Tmavé pole	144	6.9.3.1	Základní pojmy	166
6.5	<i>Mikrofotografické snímky v dopadajícím světle . . . . .</i>	145	6.9.3.2	Optické vybavení	168
6.5.1	Světlé pole	145	6.9.3.3	Optické filtry	168
6.5.1.1	Osvětlení podle Köhlerova principu	146	6.9.3.4	Fotografický citlivý materiál	170
			6.9.3.5	Zvláštnosti pracovního postupu	171
			6.9.4	Mikrofotografie v polarizovaném světle	172
			6.9.4.1	Základní pojmy	172
			6.9.4.2	Světelné zdroje	172
			6.9.4.3	Optické filtry	173
			6.9.4.4	Optické vybavení	174
			6.9.4.5	Mikrofotografické vybavení	175
			6.9.4.6	Fotografický citlivý materiál a jeho vyvolávání	176
			6.9.4.7	Speciální snímková technika	177
				Všeobecné údaje	177

	Snímky osových obrazů	178		Uspořádání přístrojů	209
6.9.5	Mikrofotografie v oblasti infračerveného záření	180		Osvětlení a vyclonění	210
6.9.5.1	Základní pojmy	180	6.9.8.6	Technika stereomikrofotografie	211
	Obory použití	180		Pozorování stereomikrofotografických snímků	211
	Čidla	181	6.9.9	Mikrofotografie se zábleskovou výbojkou	212
6.9.5.2	Zdroje záření	183	6.9.9.1	Optické filtry	212
6.9.5.3	Optické filtry	183	6.9.9.2	Zábleskové výbojky a zábleskové osvětlení	212
6.9.5.4	Optické vybavení	184	6.9.9.3	Optické filtry	214
6.9.5.5	Mikrofotografické vybavení	184	6.9.9.4	Optické vybavení	215
6.9.5.6	Fotografický citlivý materiál	185	6.9.9.5	Mikrofotografické vybavení	215
6.9.5.7	Speciální snímková technika	186	6.9.9.6	Určování expozice	215
	Mikrofotografie pomocí převaděče obrazu	186	6.9.9.7	Fotografický citlivý materiál a jeho vyvolávání	218
	Zaostřování infračerveného obrazu	186			
	Stanovení doby expozice	186	7. Katalogizace snímků	219	
	Infrachromatická mikrofotografie	186	7.1	<i>Protokol o snímku.</i>	219
6.9.6	Mikrofotografie v oblasti ultrafialového záření	188	7.2	<i>Archivace negativů</i>	219
6.9.6.1	Oblast použití a čidla	188			
6.9.6.2	Zdroje záření	189	8. Pokyny z praxe	222	
6.9.6.3	Optické filtry	189	8.1	<i>Rady týkající se techniky snímků</i>	222
6.9.6.4	Optické vybavení	190	8.1.1	Zvýšení kontrastu u předmětů difúzně odražejících a rozptylujících světlo	222
6.9.6.5	Mikrofotografické vybavení	190	8.1.2	Ochrana před rušivými reflexy a jejich odstranění	223
6.9.6.6	Fotografický citlivý materiál	191	8.1.2.1	Reflexy světla na nekovových plochách	223
6.9.6.7	Speciální snímková technika	191	8.1.2.2	Reflexy světla na vyklenutých nebo drsných kovových plochách při makrofotografii	223
	Zaostření obrazu tvořeného ultrafialovým zářením	191	8.1.2.3	Odstranění reflexů světla na čočkách objektivů u mikroskopů pro práci v dopadajícím světle	223
	Stanovení měřítka zobrazení při práci s monochromáty	192	8.1.3	Snižení rozptylu světla u nasazovacích fotografických komor	226
	Barevná mikrofotografie v oblasti ultrafialového záření	192	8.1.4	Vliv znečištění čočkových soustav	226
6.9.7	Fluorescenční mikrofotografie	193	8.1.5	Porovnávací snímky	229
6.9.7.1	Základní pojmy	193	8.1.6	Zobrazení měřítka na mikrofotografických snímcích	230
6.9.7.2	Světelné zdroje	193	8.1.7	Fotografické zobrazení celého předmětového pole okuláru	234
6.9.7.3	Optické filtry	194	8.2	<i>Fototechnické pokyny</i>	235
6.9.7.4	Optické vybavení	194			
6.9.7.5	Mikrofotografické vybavení	195	Tabulky	237	
6.9.7.6	Fotografický citlivý materiál	195	Vysvětlení některých odborných výrazů	246	
6.9.7.7	Speciální snímková technika	195	Literatura	249	
6.9.8	Stereomikrofotografie	196	Rejstřík	253	
6.9.8.1	Oblast použití a předměty vhodné pro stereomikrofotografii	196			
6.9.8.2	Princip stereomikrofotografie	196			
6.9.8.3	Snímky při sbíhavých optických osách mikroskopů	198			
	Princip a uspořádání přístrojů	198			
	Snímková technika	200			
6.9.8.4	Snímky při rovnoběžných optických osách mikroskopů	202			
	Princip a uspořádání přístrojů	202			
	Snímková technika	204			
6.9.8.5	Snímky s nakloněnou polohou os osvětlovacího zdroje	208			
	Princip	208			